

Š i f r a k a n d i d a t a :

--

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

EKONOMIJA

≡ Izpitna pola 2 ≡

A) Krajše besedilne naloge

B) Esejistične naloge

Četrtek, 27. avgust 2009 / 150 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:

Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik, svinčnik, šilček, radirko, računalno in ravnilo.

Kandidat dobi konceptni list in tri ocenjevalne obrazce (enega 2A in dva 2B).

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalne obrazce). Svojo šifro vpišite tudi na konceptni list.

Izpitna pola vsebuje 6 nalog v delu A in 2 sklopa nalog v delu B, iz katerih izberite 2 nalogi, po eno iz vsakega sklopa. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 90, od tega 60 v delu A in 30 v delu B. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

V preglednici z "x" zaznamujte, kateri nalogi iz sklopov nalog v delu B naj ocenjevalec oceni. Če tega ne boste storili, bo v vsakem sklopu ocenil prvo nalogo, ki ste jo reševali.

Prvi sklop		
B01	B02	B03

Drugi sklop		
B04	B05	B06

Rešitve, ki jih pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom, vpisujte **v izpitno polo** v za to predvideni prostor, skice in grafe pa rišite s svinčnikom. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z nič (0) točkami. Osnutki rešitev, ki jih lahko napišete na konceptni list, se pri ocenjevanju ne upoštevajo.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 24 strani, od tega 1 prazno.

Del A: KRAJŠE BESEDILNE NALOGE

Navodilo: Pazljivo preberite navodilo in vprašanja v vseh nalogah. Ne izpuščajte ničesar.

***Del A** izpitne pole ima šest krajših besedilnih nalog, ki jih sestavljajo podvprašanja. Odgovoriti morate na **vseh šest**, in sicer kratko, jedrnato in natančno. Za vsako nalogo lahko dobite skupaj največ 10 točk. Pomagajte si s podvprašanji, pri katerih je v oklepaju navedeno število točk za pravilen in popoln odgovor.*

A01**EKONOMSKI PROBLEM IN PREMICA CENE**

Vsaka družba, ne glede na to, kako je razvita, se srečuje z ekonomskim problemom in relativno redkostjo. Prav tako se s problemom relativne redkosti srečujejo potrošniki, ko pri zadovoljevanju potreb izbirajo med najrazličnejšimi dobrinami.

- a) Pojasnite in s sliko prikažite pojem relativne redkosti dobrin.

(2 točki)

- b) Navedite tri temeljna ekonomska vprašanja, na katera morajo odgovoriti vsa gospodarstva.

(1 točka)

- c) Navedite dve skupini omejitev, s katerimi se pri nakupu srečujejo potrošniki. Pri vsaki izmed njiju navedite tudi primer.

(2 točki)

- d) Tine ima vsak dan 10 evrov žepnine, kupuje pa sendviče in sok. Sendvič stane 2 evra, sok pa 1 evro. V spodnjo lestvico vpišite Tinetove možne kombinacije vsakodnevnega nakupa in jih prikažite v sliki.

Sendviči	Sokovi
5	0
4	
3	
2	
1	
0	

Alternativni strošek nakupa sendviča znaša (dopolnite) _____.

Če Tine kupi 2 sendviča in dva sokova, pomeni, da _____.
(4 točke)

- e) Tine je od tete dobil še dodatna 2 evra žepnine. V zgornjo sliko vrišite spremembo, ki bi jo povzročila zvišana žepnina.
(1 točka)

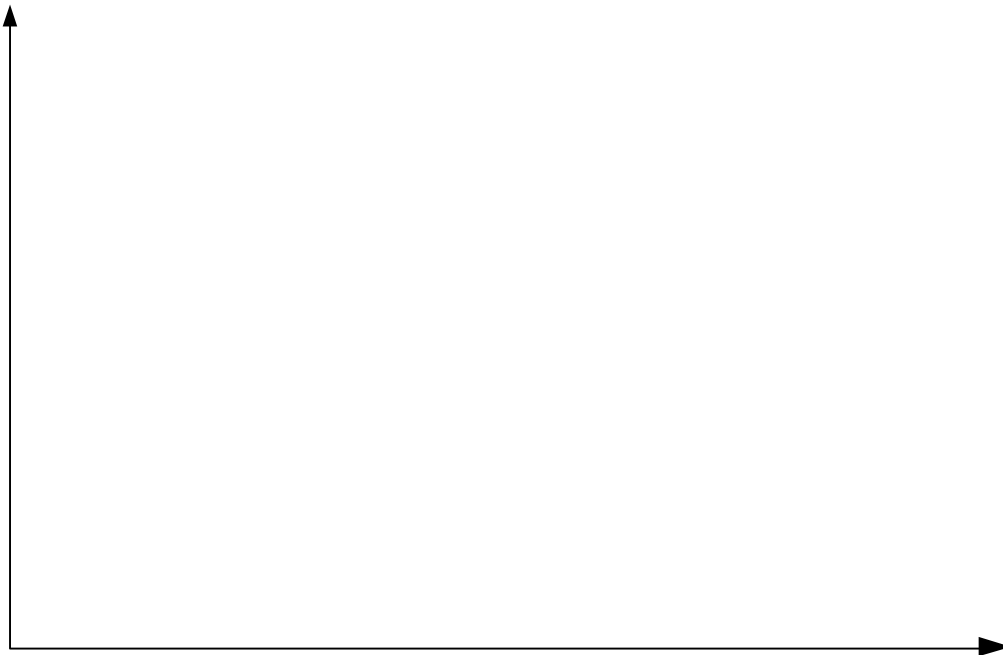
A02**TRG**

V tržnem gospodarstvu je sprememba cene na trgu posamezne dobrine tisti mehanizem, ki poskrbi za razporejanje relativno redkih proizvodnih dejavnikov.

- a) Preglednica prikazuje podatke o ponudbi in povpraševanju na trgu masla v Medvedjem Logu.

CENA v evrih za kg	POVPRAŠEVANJE v kg	PONUDBA v kg
1,5	220	140
2,0	200	160
2,5	180	180
3,0	160	200
3,5	140	220
4,0	120	240
4,5	100	260

- Narišite krivulji ponudbe in povpraševanja v spodnji diagram ter ga ustrezno označite. (2 točki)

- Navedite ceno masla, pri kateri se obseg ponudbe in obseg povpraševanja v Medvedjem Logu izenačita, in napišite, kako to ceno imenujemo. (1 točka)

- Z učinkom realnega dohodka in z učinkom substitucije pojasnite, zakaj je krivulja povpraševanja po maslu padajoča.

(2 točki)

Učinek realnega dohodka:

Učinek substitucije:

- Multinacionalka Elektronček je v Medvedjem Logu odprla svojo podružnico, zaposlila 150 delavcev in tako močno znižala stopnjo brezposelnosti. Če menite, da bo to vplivalo na trg masla, vrišite spremembo s črtkano črto v gornjo skico.
- Lokalno glasilo v Medvedjem Logu je objavilo odmeven članek o škodljivosti uporabe masla v prehrani. Če menite, da bo članek vplival na trg masla, vrišite spremembo s pikčasto črto v gornjo skico.

(1 točka)

(1 točka)

- b) Pojasnite pojem cenovne elastičnosti povpraševanja.

(1 točka)

- c) Navedite vsaj tri dejavnike, ki vplivajo na cenovno elastičnost povpraševanja po dobrini A, in enega od njih podrobno pojasnite.

(2 točki)

A03**RAZDELITEV**

Proizvodni proces je najpomembnejši del gospodarjenja, vendar je bila v zgodovini vselej pomembna faza razdelitve, zlasti zaradi vplivov na odnose v družbi in na motivacijo za gospodarski razvoj v družbi.

- a) Pojasnite, kateri sta dve temeljni funkciji razdelitve v neki družbi z vidika posameznika ali družbene skupine, ki pridobi v razdelitvi določen delež.

(2 točki)

- b) V državi Karniji je v proizvodnjo vseh dobrin in storitev, ki se prodajajo na trgu, vloženih 20.000 denarnih enot kapitala. V proizvodnem procesu so ustvarili toliko dobrin in storitev, da jim jih je uspelo prodati za 50.000 denarnih enot. Za nadomestilo porabljenih sredstev so morali nameniti 25.000 denarnih enot, preostali del prihodka od prodaje pa predstavlja dohodke za vse, ki so sodelovali pri gospodarjenju v Karniji. 60 % tega zneska so dobili delavci kot mezdo, drugo so bili dobički podjetij.

- Znesek skupno izplačanih mezd je znašal _____ denarnih enot, znesek dobičkov podjetij pa _____ denarnih enot.
(1 točka)
- Profitna mera v gospodarstvu znaša _____ %.
(1 točka)
- Davčni sistem v državi določa, da je stopnja davka na dobiček 25 %, kar morajo podjetja plačati državi. Preostali dobiček so podjetja razdelila tako, da so 3.000 denarnih enot izplačala kot dividende lastnikom, preostalo so namenila za naložbe v nove stroje in opremo. Znesek davkov, plačanih državi, je _____ denarnih enot, znesek sredstev za naložbe pa _____ denarnih enot.
(1 točka)
- Delavci so vse mezde porabili za potrošne dobrine, prav tako lastniki ves znesek dividend. Skupno je povpraševanje po potrošnih dobrinah teh dveh skupin znašalo _____ denarnih enot. Naložbe so povečale razpoložljivi kapital v naslednjem letu, ki bo tako znašal _____ denarnih enot.
(1 točka)

- c) Pojasnite, kdaj lahko podjetje v neki panogi doseže tehnološki (inovacijski) ekstradobiček. Predstavite v spodnji sliki s šrafiranim pravokotnikom takšen ekstradobiček.

(2 točki)

Povprečno podjetje

Podjetje z ekstradobičkom

- d) Pojasnite vsaj en način, kako lahko podjetje v proizvodnji kopalk doseže konjunktorni ekstradobiček.

(1 točka)

- e) Podjetnik, ki potrebuje za proizvodnjo 15.000 denarnih enot kapitala, si je moral pri banki izposoditi ves kapital, obrestna mera je znašala 8 %. Proizvedel je 40 enot proizvodov, ki jih je prodal po ceni 300 denarnih enot za proizvod, skupaj je imel z njimi 10.000 denarnih enot stroškov. Dobiček je znašal skupaj _____ denarnih enot, od tega je banki plačal _____ denarnih enot obresti, ostalo mu je _____ denarnih enot podjetniškega dobička.

(1 točka)

A04**DELNIŠKA DRUŽBA IN KORPORACIJA**

Ena ključnih ekonomskih institucij sodobnega tržnega gospodarstva z vidika lastništva in upravljanja je delniška družba.

- a) Navedite in kratko pojasnite tri pomembne prednosti delniških družb nasproti prejšnjim individualnim podjetjem posameznega lastnika.

(3 točke)

- b) V naslednji preglednici s križcem v ustreznem stolpcu označite, kdo v delniški družbi praviloma sprejme določeno poslovno odločitev (kot primer je v prvi vrstici križec že vrisan):

Poslovna odločitev	Skupščina delničarjev	Nadzorni odbor	Menedžerji
Odločitev o prodajnih cenah proizvodov			X
Odločitev o delitvi dobička			
Odločitev o tem, kje nabaviti surovine			
Odločitev o strategiji družbe za 3–5 let			
Odločitev o združitvi z drugim podjetjem			

(1 točka)

- c) Opredelite pojem kontrolni paket delnic.

(1 točka)

- d) Delniška družba Motorček, d. d., se odloča, ali bi kapital, s katerim bi podvojila vrednost svojih sredstev, zbrala z izdajo novih delnic ali obveznic. Vpišite spodaj v preglednico vsaj po eno prednost ene in druge oblike pridobivanja kapitala.

(2 točki)

Oblika	Prednost te oblike financiranja povečanja kapitala Motorčka, d. d.
Izdaja novih delnic	
Izdaja obveznic	

- e) Korporacija Gigant, d. d., ima 25 podjetij v 18 državah po svetu, na leto proda za 8 milijard evrov proizvodov in storitev, proizvaja pa opremo za termoelektrarne (40 % prodaje), medicinske aparate (15 % prodaje), mobilne telefone (30 % prodaje) in računalnike (15 % prodaje).

- Naštete vsaj tri značilnosti sodobnih podjetij, ki jih imenujemo korporacija.

(1 točka)

- Korporacija Gigant, d. d., se pogaja s fínsko korporacijo Nokia, d. d., znano predvsem po mobilnih telefonih in drugi telekomunikacijski opremi, o združitvi proizvodnje mobilnih telefonov. Pojasnite vsaj dve prednosti, ki bi ju lahko imela ta združitev za podjetje Gigant, d. d.

(1 točka)

- Korporacija Gigant, d. d., razmišlja, da bi proizvodnjo opreme za termoelektrarne prenesla v svoje podjetje na Kitajskem. Pojasnite vsaj dve prednosti, ki bi ju lahko prinesel ta prenos proizvodnje na Kitajsko, za državo Kitajsko kot uvoznico kapitala.

(1 točka)

A05**MONOPOLIZACIJA GOSPODARSTVA**

V sodobnih tržnih gospodarstvih se je z oblikovanjem velikanskih podjetij v nekaterih panogah začela omejevati konkurenca, čeprav so pravi monopoli sorazmerno redki.

- a) Pojasnite, zakaj se ekonomisti zavzemajo za čim bolj prosto, živahno konkurenco v posamezni panogi oziroma dejavnosti.

(1 točka)

- b) Pojasnite naslednje pojme, ki jih srečamo pri analizi konkurence oziroma pojavov omejevanja konkurence:

- oligopol;

(1 točka)

- podjetje Microsoft, ki proizvaja programsko opremo za osebne računalnike, pogosto imenujemo dominantno podjetje; pojasnite, kaj to pomeni;

(1 točka)

- kartelni dogovor;

(1 točka)

- monopol.

(1 točka)

- c) Pojasnite, ali je z vidika spodbujanja tehnološkega napredka monopolizacija zavora ali spodbuda za napredek. Odgovor utemeljite s pogledi različnih ekonomistov, ki zagovarjajo en in drug pogled. (2 točki)
- d) Država (njen Urad za varstvo konkurence) je presodila, da bi združitev podjetij Alfa in Beta iz iste panoge lahko omejila konkurenco v panogi. Naštejte vsaj dva ukrepa, ki ju lahko v takem primeru sprejme, da se ta omejitev ne bi uresničila. (1 točka)
- e) Ko je Pivovarna Laško prevzela Pivovarno Union, sta skupaj dosegli 92 % prodaje piva v Sloveniji. Pojasnite, kdo je sploh še konkurent združenemu podjetju. (1 točka)
- f) Bistvo podjetništva je nastajanje novih podjetij. Pojasnite, kako ta proces vpliva na konkurenco. (1 točka)

A06**FISKALNA POLITIKA**

Različne ekonomske politike se med seboj razlikujejo predvsem po sredstvih, ki jih uporabljajo nosilci ekonomske politike za doseganje zaželenih ciljev, ločujejo pa se tudi po nosilcih, ki jo vodijo in izvajajo.

- a) Pojasnite, kaj je fiskalna politika.

(1 točka)

- b) Slovenija spremlja vse javnofinančne tokove v globalni bilanci javnega financiranja. Navedite štiri javnofinančne blagajne, katerih konsolidirani izkaz javnofinančnih tokov je globalna bilanca javnega financiranja.

(1 točka)

- c) Davčni in nedavčni prihodki so tekoči prihodki. Tekoči prihodki so v Sloveniji najzanesljivejši vir financiranja javne porabe, njihov delež v javnofinančnih prihodkih presega (podčrtajte pravilni odgovor):

40 % 60 % 90 %

(1 točka)

- d) V preglednici so zapisani javnofinančni odhodki. Označite (s križcem), katere izmed njih uvrščamo med investicijske odhodke.

(2 točki)

	Investicijski odhodki
Nakup zemljišč in prevoznih sredstev	
Plačila obresti za blago in storitve	
Nakup intervencijskih zalog	
Plače in drugi izdatki zaposlenim	
Nakup osnovnih sredstev	
Nakup blagovnih rezerv	
Izdatki za blago in storitve	

- e) Pojasnite, kaj označujemo z izrazom transfer, in navedite vsaj dve obliki socialnih transferjev.

(2 točki)

- f) Če so javnofinančni odhodki večji od javnofinančnih prihodkov, govorimo o proračunskem primanjkljaju. Navedite vsaj en način financiranja proračunskega primanjkljaja.

(1 točka)

- g) Pojasnite prerazdelitveno funkcijo fiskalne politike in pojasnite, kako se v slovenski dohodninski lestvici kaže ta funkcija.

(2 točki)

Del B: ESEJISTIČNE NALOGE

Navodilo: Esejistične naloge so razdeljene v dva sklopa: temelji ekonomije s sodobnim tržnim gospodarstvom in ekonomika narodnega gospodarstva. V vsakem sklopu so postavljene tri. **Izbrati je potrebno po eno nalogo iz vsakega sklopa.** Smisel esejistične naloge je, da odgovarjate v vsebinsko zaokroženem sestavku, v katerem predstavite osnovne poglede na izbrani ekonomski problem iz literature in prikažete svoja stališča in ocene. Dober odgovor lahko napišete na eni strani in pol. Po potrebi vključite ustrezne diagrame, s katerimi podkrepite svojo razlago. Vsak odgovor se točkuje z največ 15 točkami (skupaj je torej možnih največ 30 točk).

PRVI SKLOP NALOG

B01

GOSPODARSKA DEJAVNOST

Gospodarska dejavnost pomeni pridobivanje dobrin zaradi zadovoljevanja potreb ljudi.

Ekonomski osebki, ki vplivajo na delovanje gospodarstva, so gospodinjstva, podjetja in država. Pojasnite, zakaj poteka gospodarska dejavnost v nenehnem, ponavljajočem se toku. Potek tokov med gospodinjstvi in podjetji grafično predstavite na modelu gospodarskega krožnega toka. (4 točke) Opredelite dogajanje na obeh v modelu predstavljenih trgih. (2 točki) Navedite in opišite dohodke, ki jih gospodinjstva lahko dobijo s sodelovanjem v proizvodnji. (3 točke) Navedite tokove, ki bi potekali med gospodinjstvi in državo, če bi v krožni tok dodali državo, in za vsakega navedite primer iz slovenskega gospodarstva. (3 točke)

Tokove med ekonomskimi osebki v sodobnih gospodarstvih usklajuje tržni mehanizem. Navedite, od kdaj imamo v Sloveniji tržno gospodarstvo ter navedite po eno prednost in slabost tržnega mehanizma s stališča Slovenije. (3 točke)

(15 točk)

B02**PROIZVODNJA IN PROIZVODNI DEJAVNIKI**

Proizvodnja je temeljna gospodarska dejavnost, ki omogoča ustvarjanje takšnih dobrin, ki lahko zadovoljujejo naše potrebe.

Opreделите proizvodne dejavnike, potrebne za proizvodnjo, po tradicionalni (Sayevi) razčlenitvi, za vsakega navedite primer iz proizvodnje avtomobilov in dohodke, ki jih proizvodni dejavniki prinašajo lastnikom. (6 točk)

V proizvodnem procesu prehaja kapital skozi različne oblike. Opišite spreminjanje kapitala in imenujte oblike, v katerih se pojavlja kapital v podjetju. (2 točki) Opišite in prikažite s sliko večanje oziroma akumulacijo kapitala. (4 točke) Pojasnite, kako večanje kapitala pospešuje gospodarski razvoj, opredelite tehnično opremljenost dela in pojasnite, kako se z razvojem spreminja. (3 točke)

(15 točk)

B03**RAZVOJ INSTITUCIJE PODJETJA V EKONOMSKI ZGODOVINI**

V zgodnjem kapitalizmu se je kot organizacijska oblika ekonomske dejavnosti oblikovalo podjetje, ki je šlo skozi več razvojnih stopenj do današnjih globalno delujočih multinacionalnih družb. Te razvojne stopnje podjetja kot ekonomske institucije so reševale ključna vprašanja lastnine in zbiranja kapitala, upravljanja podjetij in učinkovitega menedžmenta podjetij, ki je omogočil uveljavljanje strokovnjakov.

Pojasnite, kaj razumemo s pojmom podjetja (2 točki) in kakšna podjetja lahko razlikujemo z vidika lastnine (2 točki). Pojasnite, kaj je temeljni cilj poslovanja podjetij (1 točka), in opišite merilo uspešnosti poslovanja, s katerim merimo doseganje tega cilja (2 točki).

Pojasnite, zakaj se je z drugo industrijsko revolucijo, ki je ustvarila možnosti za rast podjetij in prednosti množične proizvodnje, uveljavila kot najprogresivnejša oblika podjetja delniška družba. (3 točke) Pojasnite prednosti, ki jih ima delniška družba z vidika večjega vlagatelja. (2 točki) Pojasnite, katere prednosti z vidika poslovanja je prinesel podjetjem razvoj v multinacionalne družbe. (3 točke)

(15 točk)

DRUGI SKLOP NALOG**B04****BRUTO DOMAČI PROIZVOD**

Na velikost bruto domačega proizvoda vpliva več dejavnikov. Pojasnite, kaj je bruto domači proizvod in katera dejavnika, poleg prebivalstva, še vplivata na njegovo velikost. Prebivalstvo je najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na potencialno velikost bruto domačega proizvoda. Pojasnite dejavnike, ki vplivajo na spreminjanje števila prebivalstva. (4 točke) Pojasnite, v čem se razlikujeta geografsko in nacionalno načelo pri ugotavljanju velikosti slovenskega proizvoda. (3 točke) Navedite in pojasnite metode, s katerimi ugotavljamo velikost BDP, ter navedite približno velikost bruto domačega proizvoda na prebivalca v Sloveniji. (5 točk) Pojasnite, kaj nam prikazuje struktura bruto domačega proizvoda po dejavnostih in katere so značilnosti te strukture BDP v Sloveniji. (3 točke)

(15 točk)

B05**ODPRTOST GOSPODARSTVA, EU IN REGIONALNI RAZVOJ**

Večina držav mora del proizvodov in storitev uvoziti, ker jih sama ne proizvajajo. Po drugi strani pa del svoje proizvodnje izvažajo, ker to omogoča podjetjem, da s proizvodnjo za domači in tuji trg bolje izkoristijo svoje zmogljivosti in pridobijo sredstva za nakup uvoženih dobrin.

Pojasnite, kako merimo odprtost gospodarstva neke države, in komentirajte odprtost slovenskega gospodarstva. (2 točki) Pojasnite, zakaj je pretirana uvozna (izvozna) navezanost na eno državo nezaželena, in komentirajte geografsko sestavo slovenske blagovne menjave s tujino. (3 točke)

Slovenska vpetost v svetovno gospodarstvo se je še povečala z vstopom v Evropsko unijo. Na kratko pojasnite stebre, ki jih določa Maastrichtska pogodba. (2 točki) Navedite in pojasnite vsaj dve prednosti in dve slabi strani vstopa Slovenije v Evropsko unijo. (4 točke)

Skrb za enakomeren, skladen in trajnosten regionalni razvoj vseh držav in regij je eden izmed najpomembnejših ciljev EU. Navedite vsaj eno regijo, ki sodi med najrazvitejše v Sloveniji, in eno najmanj razvito. (1 točka) Za pospeševanje enakomernejšega razvoja regij, za doseganje ekonomske in socialne kohezije znotraj EU so bili ustanovljeni štirje strukturni skladi. Navedite vsaj dva izmed njih in pojasnite področje njunega delovanja. (3 točke)

(15 točk)

B06**PREBIVALSTVO TER ZDRAVSTVENA IN POKOJNINSKA REFORMA V SLOVENIJI**

Brez dvoma je prebivalstvo najpomembnejši dejavnik velikosti in sestave potencialnega bruto domačega proizvoda. Aktivno prebivalstvo je edino sposobno ustvarjati BDP.

Opreделите vsaj dve skupini prebivalcev, ki ju po statistični definiciji prebivalstva štejemo med prebivalce Slovenije. (2 točki) Spreminjanje števila prebivalcev lahko pojasnimo z demografskimi gibanji. Pojasnite, kaj vpliva na naravno rast prebivalstva, navedite, kakšna je stopnja naravne rasti v Sloveniji v zadnjem obdobju, in jo pojasnite. (3 točke)

Reforma zdravstvenega sistema v Sloveniji se je začela pripravljati leta 2002. Pojasnite temeljne razloge za reformo zdravstvenega sistema v Sloveniji. (2 točki) Navedite in pojasnite glavna vira, iz katerih se pokrivajo v Sloveniji izdatki za zdravstvo. (2 točki)

V letu 2001 je Slovenija izvedla pokojninsko reformo. Pojasnite razloge za pokojninsko reformo. (2 točki) Pojasnite značilnosti dokladnega in naložbenega pokojninskega sistema. (2 točki) S pokojninsko reformo je Slovenija vpeljala dva stebra pokojninskega zavarovanja. Na kratko pojasnite vsaj dve značilnosti vsakega stebra. (2 točki)

(15 točk)

Prazna stran